

Bilaga 4.

Miljömål, lagar, konventioner och skyddsformer av intresse för naturvården

Innehållsförteckning:	Sida
Internationella mål för biologisk mångfald	3
Nationella miljömål	4
Regionala mål för naturvård	4
Lagstiftning och internationella konventioner	6
Skyddsformer för naturområden	10
Hot mot arter/Artdatabanken/Rödlistor	12
”Ansvarsarter”	13
Skogsstyrelsens nyckelbiotoper	14

Internationella mål för biologisk mångfald

Internationella mål hittar man bl a i dokument från Rio-konferensen 1992 och uppföljande möten. Det senaste i Nagoya oktober 2010.

Behålla biologisk mångfald

Sverige har åtagit sig att både bevara och använda den biologiska mångfalden på ett hållbart sätt, i enlighet med FN:s konvention för biologisk mångfald. Världens regeringschefer antog vid toppmötet i Johannesburg 2002 målet att till år 2010 stoppa den dramatiska förlusten av biologisk mångfald som nu sker. Miljökvalitetsmålet "Ett rikt växt- och djurliv" är en insats på nationell nivå för att bidra till detta mål. För att bevara och hållbart använda vår biologiska mångfald görs en mängd insatser och värdefull natur skyddas genom t ex Natura 2000-områden och naturreservat. Det stora arbetet med att kartlägga Sveriges fauna och flora (Artprojektet) är en annan viktig del i förvaltningen av den biologiska mångfalden liksom de åtgärdsprogram för att bevara hotade arter som Naturvårdsverket tar fram tillsammans med centrala och regionala myndigheter.

Biologisk mångfald mycket mer än bara enskilda arter

Biologisk mångfald är variationsrikedomen bland levande organismer i alla miljöer, av alla ursprung och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår, vilket innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem. Den biologiska mångfalden är resultatet av klimat, genetiskt ursprung, geologiska förutsättningar och människans olika verksamheter. Ett argument för att bevara den biologiska mångfalden är att motverka att genresurser försvinner innan vi hinner upptäcka dess nytta inom t ex medicinområdet eller inom avel och förädling. En del organismer gör för nytta i ekosystemen som t. ex. att rena vatten och luft, binda jorden och pollinera våra grödor. Utdöendet av arter går allt snabbare i påverkan av klimatförändringarna och vi vet inte hur många arter som kan försvinna innan människor också påverkas. Biologisk mångfald bidrar till folkhälsan genom att variationsrika natur- och kulturmiljöer är en viktig källa till rekreation och friluftsliv. Biologisk mångfald utgörs av den mosaik av naturtyper och livsmiljöer som finns i landskapet – odlad mark, vattendrag och sjöar liksom våtmarker och skogar. En betydelsefull insats i arbetet med biologisk mångfald på landskapsnivå är den miljöövervakning som pågår genom NILS (Nationell Inventering av Landskapet i Sverige).

Ängs- och hagmarker

Många av våra växter och djur, som idag är hotade, är på olika sätt gynnade eller till och med beroende av att landskapet hävdas. Rationaliseringen av jord- och skogsbruket under det senaste seklet avspeglar sig i att några arter blivit vanligare och många har blivit sällsynta. Vi vet att äldre brukningsmetoder skapade en rik biologisk mångfald. Ängs och hagmarksinventeringen i länet (Ängar och hagar i Älvsborgs län, rapport 1994:6) pekar ut naturliga fodermarker i länet fördelade på tre naturvärdesklasser, vilket framgår i bilagan Naturdatabanken. De flesta av dessa områden har idag en otillräcklig hävd för att de ska kunna bevara sina höga naturvärden. Slätter eller bete behövs för att inte områdena ska växa igen. I avtal med markägarna bör skötselplaner tas fram och insatser som återupptaget bete, stängsling, röjning och slätter genomförs. "Gröna jobb" tillsammans med sommarjobb med slätter kan hjälpa till att bevara dessa områden. En betespool där man kan få hjälp med betesmark alternativt betesdjur skulle kunna bli en möjlig väg.

Slåtterängar

Slåtterängarna var det viktigaste ägoslaget i äldre tider och minst tusen år tillbaka. Det var ogödslade marker där man hämtade vinterfodret till djuren. Djurens gödsel användes till åkrarna, en mindre del av odlingsmarken. Idag finns bara en bråkdel av ängarna kvar. Tekniken att producera gödsel från luftens kväve ändrade på detta. Vinterfodret hämtas idag från gödslade vallar och kompletteras med importerat kraftfoder från soja. Ängarna är överflödiga för bonden och bara en bråkdel återstår och sköts genom bidrag från staten. Slåtterängar och hagmarker har det högsta antalet växtarter i någon biotop i Norden. Till växtarterna är knutna olika arter av fjärilar och insekter och till dem i sin tur kräldjur, fåglar och däggdjur. Evert Taube inspirerades av ängarna i skärgården i sin visa med strofen ”gullviva, mandelblom, kattfot och blå viol”.

Nationella miljömål

Åtta av de nationella miljömålen är av intresse för kommunens naturvårdsprogram. Störst inflytande har kommunen över miljömål 15 ”god bebyggd miljö” genom tillämpningen av Plan och bygglagen (bygglov, översiktsplan, detaljplaner mm). Miljömålen återges nedan.

3. Bara naturlig försurning

7. Levande sjöar och vattendrag

8. Ingen övergödning

11. Myllrande våtmarker

12. Levande skogar

13. Ett rikt odlingslandskap

15. God bebyggd miljö

16. Ett rikt växt- och djurliv

Regionala mål för naturvård

Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen har var för sig fått i uppdrag att utifrån de nationella miljökvalitetsmålen formulera regionala miljömål för Västra Götaland. Målen finns reviderade från mars 2008 i ”Miljömålen för Västra Götalands län”. De regionala delmålen har i stor utsträckning samma, eller i princip samma, lydelse som de nationella delmålen. Här nedan redovisas de regionala delmålen när målen har preciserats, eller på annat sätt avviker, från de nationella delmiljömålen.

Levande sjöar och vattendrag, miljömål 8

Utsättning av djur och växter som lever i vatten, delmål 8.4

- Utsättning av djur och växter som lever i vatten ska senast 2010 ske på sådant sätt

att biologisk mångfald inte påverkas negativt.

Myllrande våtmarker, miljömål 11

Anläggning och återställning av våtmarker, delmål 11.4

- I odlingslandskapet ska minst 3 000 ha våtmarker och småvatten anläggas eller återställas fram till år 2010.

- 1 procent av länets odlingsmark i kustkommunerna och i odlingsbygderna behöver ställas om till våtmark för att klara miljö kvalitetsmålet "Ingen övergödning". Det innebär att ca 3 000 ha våtmarker behöver anläggas eller restaureras. Siffran kan jämföras med de 40 000 ha våtmarker som har dikats ut i jordbruksområdena kring Vänern sedan år 1850.

Levande skogar, miljömål 12

Långsiktigt skydd av skogsmark, delmål 12.1

- År 2010 har, räknat från 1998, ytterligare 65 600 ha skyddsvärd skogsmark undantagits från skogsproduktion, vilket avspeglas i att ytterligare 18 450 ha naturreservat har inrättats, ytterligare 2 300 ha biotopskydd har bildats, ytterligare 3 850 ha naturvårdsavtal har upprättats och ytterligare 41 000 ha frivilliga avsättningar finns i Västra Götalands län.

Syftet är att skydda skogsmark med höga natur- och kulturmiljövärden, främst för att bevara och stärka den biologiska mångfalden, men också för att bevara det kulturhistoriska arvet och skogens betydelse för friluftsliv.

Förstärkt biologisk mångfald, delmål 12.2

- År 2010 ska mängden hård död ved i Västra Götalands län öka med minst 50 procent på produktiv skogsmarksareal utanför reservat och nationalparker och vara högre i de områden där den biologiska mångfalden är särskilt hotad.
- Arealen äldre lövrik skog ska öka med minst 13 % till år 2010 på produktiv skogsmarks areal utanför reservat och nationalparker och mer i de delar av i Västra Götalands län där den biologiska mångfalden är särskilt hotad.
- Arealen gammal skog ska öka med minst 13 procent till år 2010 på produktiv skogsmarksareal utanför reservat och nationalparker och mer i de delar av Västra Götalands län där den biologiska mångfalden är särskilt hotad.
- Arealen mark föryngrad med lövskog ska öka på produktiv skogsmarksareal utanför reservat och nationalparker i Västra Götalands län.

Syftet är att förstärka viktiga faktorer det råder brist på i dagens skogslandskap för att i viss grad efterlikna de förhållanden som råder i skogslandskap som är opåverkade av människan.

Ett rikt odlingslandskap, miljömål 13

Skötsel av ängs- och betesmarker, delmål 13.1

- I Västra Götaland ska senast år 2010 minst 70 000 ha ängs- och betesmark bevaras och skötas på ett sätt som bevarar deras värden. Arealen hävdad ängsmark ska utökas till minst 750 ha och arealen hävdad betesmark av de mest hotade typerna ska utökas till minst 2 500 ha

Syftet med målet är att hävda ängs- och betesmarker i tillräcklig omfattning för att

bevara och stärka odlingslandskapets biologiska mångfald och jordbrukets kulturarv.

Ökad ekologisk produktion i Västra Götalands län, delmål 13.7

- I Västra Götalands län bör den certifierade ekologiska jordbruksmarken öka till 20 % år 2010. Den certifierade ekologiska produktionen av mjölk, ägg och kött från idisslare, dvs nöt och lamm bör öka markant till 2010. Den certifierade ekologiska produktionen av grisar och matfåglar bör öka kraftigt till år 2010.
- För att stimulera en positiv utveckling av marknaden och en hållbar utveckling bör konsumtionen av certifierade ekologiska livsmedel i offentlig sektor öka. Inriktningen bör vara att 25 % av den offentliga konsumtionen av livsmedel ska avse ekologiska livsmedel 2010.

God bebyggd miljö, miljömål 15

Minskat uttag av naturgrus, delmål 15.4

- År 2010 ska uttaget av naturgrus i länet vara högst 1,4 miljoner ton per år.
- Senast år 2007 ska det finnas metoder för att följa upp att biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten nyttjas på ett hållbart sätt. Senast år 2010 ska biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten nyttjas på ett hållbart sätt så att biologisk mångfald upprätthålls på landskapsnivå.

Lagstiftning och internationella konventioner

Det svenska naturvårdsarbetet kan sägas starta i och med att den första naturvårdslagstiftningen kom 1909. Naturvården då handlade mest om att skydda orörda och ursprungliga naturområden från mänsklig påverkan. 1909 avsattes också våra första nio nationalparker i landet. Sedan 1909 har även Svenska naturskyddsföreningen varit med och påverkat utvecklingen av naturvården med ideellt arbete. Naturvården har sedan dess utvecklats på flera plan alltmedan naturvårdsfrågor, konfliktområden och hotbilder har blivit alltmer komplexa exempelvis genom spridning av miljögifter, luftföroreningar och hormoner.

Internationella konventioner

Sverige deltar i många olika former av internationellt miljösamarbete, främst inom ramen för FN, EU, Europarådet, Nordiska ministerrådet samt med Östersjöstaterna. Sverige har undertecknat ett antal konventioner inom naturvårdsområdet som:

Konventionen om biologisk mångfald

Den tilltagande minskningen av biologisk mångfald skapade en vetenskaplig reaktion som utmynnade i en konvention om biologisk mångfald i Rio de Janeiro 1992. Sverige anslöt sig till konventionen tillsammans med 152 andra länder. Konventionen kan enkelt sammanfattas i att:

- biologisk mångfald ska bevaras
- eftersträva ett hållbart nyttjande av biologisk mångfald
- rättvist fördela nyttan som uppstår vid utnyttjande av genetiska resurser
- varje deltagande land ska utveckla nationella strategier, planer eller program för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald

Agenda 21

Handlingsprogram för hållbar utveckling inför det 21:a århundradet som antogs i Rio de Janeiro 1992 i syfte att komma till rätta med världens miljö- och utvecklingsproblem. Handlingsprogrammet uppmanade alla länder och kommuner att ta fram egna miljöhandlingsprogram.

Skogsprinciperna

Skogsprinciperna är det tredje dokumentet från Rio-konferensen och anger grundläggande riktlinjer för ett hållbart utnyttjande av världens skogar.

Klimatkonventionen

Konventionen syftar till att vidta förebyggande åtgärder för att förutse, förhindra eller minimera orsakerna till klimatförändringar. Undertecknande länder ska anta nationella program som innehåller åtgärder för att motverka klimatförändringar.

Fågeldirektivet

Europarådets direktiv från 1979 om bevarande av vilda fåglar.

Habitatdirektivet

Europarådets direktiv från 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda växter och djur.

Bernkonventionen

Konventionen syftar till att skydda europeiska arter av vilda djur och växter och deras levnadsområden. Särskild vikt läggs vid skyddet av arter som är hotade och sårbara.

Bonnkonventionen

Övergripande syfte är att skydda de arter av vilda djur som regelbundet korsar nationella gränser. Under konventionen har även träffats bindande, regionala avtal som gäller i Sverige, bl a om fladdermöss och småvalar.

Ramsarkonventionen

Konventionen syftar till att skydda våtmarker globalt, särskilt livsmiljöer för vattenlevande fåglar.

Washingtonkonventionen (CITES)

Konventionen reglerar den internationella handeln med utrotningshotade växt- och djurarter.

Världsarvkonventionen (World Heritage Convention)

UNESCO ansvarar för konventionen som pekar ut så kallade världsarvsområden.

EU:s ramdirektiv för vatten

Infördes år 2000. Vattenarbetet ska utgå från naturens egna vattengränser, så kallade avrinningsområden, för att komma till rätta med brister i vattenmiljö och vattenkvalitet. EU:s ramdirektiv för vatten syftar till att uppnå god vattenstatus i alla vatten till 2015. För att nå detta mål ska Sverige kartlägga och analysera alla vatten, fastställa mål/kvalitetskrav och upprätta och genomföra åtgärdsprogram för vattenmiljöerna, samt övervaka dem. Kommunerna har en viktig roll i detta arbete.

Nationella lagar

Lagarna som beskrivs nedan består av lagar utfärdade av riksdagen, förordningar utfärdade av regeringen och myndighetsföreskrifter utfärdade av olika statliga verk.

Miljöbalken

Miljöbalken trädde i kraft i januari 1999 och innebar en skärpning av miljölagstiftningen i Sverige. Miljöbalken ersätter 15 äldre lagar. Miljöbalkens mål är ”att främja en hållbar utveckling och på så sätt tillförsäkra levande och kommande generationer en hälsosam och god livsmiljö”. Miljöbalken är det främsta rättsliga redskapet för att uppnå de 16 nationella miljö kvalitetsmålen som Regeringen har beslutat om. Miljöbalkens regelverk ska tillämpas av alla berörda så att:

- människans hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter
- natur- och kulturområden skyddas och vårdas
- den biologiska mångfalden bevaras
- en god hushållning av mark och vatten tryggas
- återanvändning och återvinning främjas

Reglerna gäller för allt och alla som motverkar dessa mål.

3 kapitlet innehåller grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden.

2 § Stora mark- och vattenområden som inte alls eller endast obetydligt är påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt påverka områdenas karaktär.

3 § Mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön.

6 § Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

4 kapitlet innehåller särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten för vissa områden i landet som med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena, i sin helhet av riksintresse. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd endast om det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden. Bestämmelserna utgör inte hinder för utvecklingen av befintliga tätorter eller av det lokala näringslivet. Området Dalsland-Nordmarken från Mellerud och sjön Ånimmen vid Vänern till sjösystemet från Dals-Ed i söder till Årjäng och Östervallskog i norr ingår bland de uppräknade områdena. Inom områden ska turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt beaktas vid bedömningen av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

7 kapitlet innehåller bestämmelser om skydd av områden; Nationalpark, naturreservat, kulturresevat, biotopskyddsområde, djur- och växtskyddsområde, strandskyddsområde (§§ 13-18), särskilt skyddade områden (”Natura-200” mm).

8 kapitlet innehåller särskilda bestämmelser om skydd för växt- och djurarter (fridlysning mm).

Artskyddsförordningen

Förordningen innehåller bl a bestämmelser om fridlysning av djur och växter. Det är t ex förbjudet att döda eller skada fridlysta djur och att förstöra deras livsmiljöer exempelvis viloplatser och fortplantningsområden.

Skogsvårdslagen

I ändringen av skogsvårdslagen 1993 har naturvårdens ställning stärkts. Avkastningskravet är jämställt med kravet på biologisk mångfald i skogen.

Skogen är en nationell tillgång som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls.

Plan- och bygglagen

Lagen innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

Det är en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten.

Varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan, som omfattar hela kommunen.

Översiktsplanen ska ge vägledning för beslut om användningen av mark- och vattenområden samt om hur den byggda miljön ska utvecklas och bevaras.

Regleringen av markens användning och av bebyggelsen inom kommunen sker genom detaljplaner. Om detaljplanen medger en användning av mark som innebär en betydande påverkan på miljön ska en miljökonsekvensbeskrivning tillföras detaljplanen.

Väglagen

Miljöbalkens bestämmelser gäller vid ärendeprovning enligt väglagen. Hänsyn ska tas till enskilda och allmänna intressen som trafiksäkerhet, miljöskydd, naturvård och kulturmiljö vid vägbyggnad och väghållning. En estetisk utformning ska eftersträvas.

Fiskelagen

Fiskelagen innehåller bestämmelser om fiske. Varje fiskande är skyldig att själv ta reda på vilka bestämmelser som gäller i det område som fiske bedrivs i. Länsstyrelsen ska meddela föreskrifter om fiskevård och bedrivande av fiske i länet.

Jaktlagen

Alla arter av däggdjur och fåglar samt deras bon, ägg och ungar är i grunden fridlysta. Regeringen bestämmer vissa jakttider av de arter som får jagas enligt jaktförordningen.

Terrängkörningslagen

Körning i terräng med motordrivet fordon för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk är förbjuden i hela landet på barmark. På snötäckt skogsmark med plant- eller ungskog, är

terrängkörning förbjuden om det inte är uppenbart att körningen kan ske utan risk för skada på skog och mark.

Allemansrätten

Allemansrätten innebär att alla har rätt att vistas så gott som överallt i naturen. Man kan åka båt på annans vatten eller färdas över annans mark, gå iland på stränderna, övernatta något dygn i tält. Man får plocka svamp, bär och blommor som inte är fridlysta. Man får elda om det sker försiktigt och inte eldningsförbud råder. Allemansrätten innebär även skyldigheter. Man får t ex inte skada växande buskar och träd genom att bryta kvistar och riva bark eller näver. Alla däggdjur, fåglar, groddjur och kräldjur samt deras bon, ägg och ungar är fridlysta och får inte skadas. Hundar ska hållas under uppsikt så att de inte stör eller hetsar viltet i skog och mark. Under tiden 1 mars till 20 augusti måste hunden vara kopplad där det finns vilt.

Sedan 1994 är allemansrätten inskriven i grundlagen. I regeringsformens kapitel om grundläggande fri- och rättigheter står att: "Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten." Men allemansrätten i sig är ingen lag, och inte i någon lag står det vad allemansrätten innehåller. Däremot omges allemansrätten av lagar som sätter gränser för vad som är tillåtet. Det är straffbart att bryta mot de lagar eller förordningar som omger allemansrätten. Du är själv skyldig att ta reda på vad som gäller, se www.naturvardsverket.se.

Allemansrätten är en möjlighet för var och en att ta del av alla de värden som naturen erbjuder. Man kan också se allemansrätten som en frihet; friheten att vistas i naturen utan detaljerade regler. Det är en frihet under ansvar. Vi måste visa hänsyn mot omgivningen och vara rädda om andras egendom.

Kommersiellt friluftsliv

Arrangörer av organiserat friluftsliv betraktas som verksamhetsutövare enligt Miljöbalken (Mb) med de skyldigheter som följer: T.ex. gäller kravet att skaffa sig tillräcklig kunskap (Mb 2:2) samt att vidta skyddsåtgärder och försiktighetsåtgärder (Mb 2:3). Arrangören ansvarar för att aktiviteterna inte åstadkommer skador eller störningar i naturen.

Skyddsformer enligt Miljöbalken

Nationalparker

Särskilt värdefulla och sevärda naturlandskap kan förklaras som nationalpark med stöd av Miljöbalken. Nationalparkerna är viktiga delar av vårt naturarv, att besöka och bevara för oss och kommande generationer. Sveriges har för närvarande 29 nationalparker. En av parkerna finns i Dals-Eds kommun, Tresticklan!

Naturresevat

Naturresevat har ett starkt skydd som både innefattar restriktioner och reglering av markanvändning i ett område. En särskild skötselplan talar om hur området skall skötas och staten bidrar med pengar för skötsel och ersättning till markägare. Bestämmelser om

naturreservat finns i 7 kapitlet i miljöbalken. Ändamål och restriktioner i reservaten framgår av särskilda beslut och skötselplanen. Beslut om att avsätta naturreservat görs av länsstyrelsen. Även kommunen har möjlighet att fatta beslut om att bilda naturreservat.

Fridlysta djur och växter

Fridlysning innebär ett förbud mot att skada eller föra bort vilt levande exemplar av vissa arter som är speciellt sällsynta och/eller utsatta. Det är främst ett skydd mot plockning, uppgrävning, samling, insamling för kommersiella syften och även mot viss markexploatering. Fridlysning påverkar dock inte jord- och skogsbruk utöver de allmänna hänsyn som dessa näringar har att iaktta. Lagstiftning när det gäller fridlysning finns bl. a. i artskyddsförordningen. Exempel på arter som omfattas av fridlysning är alla grod- och kräldjur, alla fladdermöss och alla orkideer. Vissa av de fridlysta arterna, t ex flodpärlmussla, vissa fladdermöss, större vattensalamander m.m. omfattas dessutom av EU:s habitatdirektiv.

Biotopskyddsområde

Mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller som annars är skyddsvärda, får enligt 7 kap 11 § miljöbalken förklaras som biotopskyddsområde. Skyddet får avse enskilda områden eller samtliga områden av ett visst slag inom landet eller del av landet. Enligt förordning 1998:1252 om områdesskydd, utgör vissa områden alltid biotopskyddsområden enligt miljöbalken, det sk generella biotopskyddet som bland annat avser åkerholmar, alléer, och stenmurar i jordbruksmark. Biotoper som omfattas av det generella biotopskyddet redovisas i förordningens bilaga 1. Inom dessa biotopskyddsområden får inte bedrivas verksamhet eller vidtas åtgärder som kan skada naturmiljön. Länsstyrelsen får medge dispens men endast om det finns särskilda skäl. Skogsstyrelsen har dessutom möjlighet att fatta beslut om biotopskyddsområden för enskilda skyddsvärda skogsbestånd

Naturminne

Naturminnen kan utgöras dels av enskilda föremål såsom flyttblock, jättegrytor eller gamla och storvuxna träd, dels av mycket små områden med intressanta naturföreteelser. De skyddas efter beslut av länsstyrelsen.

Naturvårdsavtal

Naturvårdsavtal är civilrättsligt avtal som vanligen tecknas på 50 år mellan Skogsstyrelsen/Länsstyrelsen och markägare som är intresserade av naturvård. Syftet med avtalet är att bevara, utveckla eller skapa områden med höga naturvärden.

Djur - och växtskyddsområde

Djur- och växtskyddsområden kan avsättas för att skydda sällsynta eller störningskänsliga djur- eller växtarter. Inom sådana områden kan rätten till jakt, fiske och tillträde begränsas, men i övrigt råder inga inskränkningar

av rätten att bruka mark eller vatten.

Riksintresse för naturvård

Områden av riksintresse för naturvård ska representera huvuddragen i svensk natur, belysa landskapets utveckling och visa mångfalden i naturen ur ett nationellt perspektiv. Områden som pekats ut som Natura 2000 områden blir automatiskt område av riksintresse för naturvården. Miljöbalken kräver att områden av riksintresse för naturvård, kulturmiljövård och friluftsliv ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Dessa s.k. hushållningsbestämmelse har emellertid direkt verkan enbart vid provning av exploateringsföretag som i lagens mening innebär ändrad markanvändning (t.ex. att skogsmark ersätts av tätortsbebyggelse). Vid fortsatt markanvändning av hittillsvarande slag har bestämmelserna endast en rådgivande funktion. Miljöbalkens 1 kap., 2§ anger i vilka fall hushållningsbestämmelserna är tillämpliga. Naturvårdsverket pekar ut områden som är av riksintresse för naturvård eller friluftsliv i samarbete med länsstyrelserna och kommunerna. Kommunen kan själv föreslå nya områden. Om ett riksintresse står i konflikt med ett annat allmänt intresse ska generellt riksintresset ges företräde eftersom det väger tyngre än allmänna lokala intressen. Kommunen skall i sin fysiska planering visa på vilket sätt riksintressena kan tillgodoses. Kommunen skall visa att det inte uppstår påtaglig skada vid ny planläggning. Det är Länsstyrelsen som bevakar detta. Naturvårdsverket har gett ut en handbok med allmänna råd för tillämpningen av riksintressen: Naturvårdsverket 2005: Riksintresse för naturvård och friluftsliv – Handbok med allmänna råd för tillämpningen av 3 kap. 6 §, andra stycket, Miljöbalken, Handbok 2005:5

Strandskydd

Strandskyddet ska trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och bevara goda livsmiljöer på land och i vatten för växt- och djurliv. Inom strandskyddat område råder förbud att uppföra, väsentligen ändra eller förbereda för ny byggnad. Det är också förbjudet att uppföra anläggningar eller utföra åtgärder som hindrar allmänhetens tillträde eller försämrar livsvillkoren för växt- och djurlivet. Enligt miljöbalken råder strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag 100 meter från strandlinjen, såvida inte utvidgat strandskydd gäller intill 300 meter från strandlinjen vid sjöar och längs vattendrag av en viss storlek.

Hot mot arter/Artdatabanken/Rödlistor

Hotbilden mot våra arter är mångskiftande. Hoten finns både på kort och på lång sikt. Snabba miljöförändringar gör att den biologiska mångfalden hotas. Långsiktigt kan miljöproblem som klimatförändringar bli betydande hot för våra växt- och djurarter. I dag är ca 5-10 % av alla arter som finns i landet hotade. Hoten är av varierande slag och innebär att arternas överlevnad inte är säkrad. I antal betyder det att ca 4 120 olika arter bedöms vara hotade. Livsmiljön för många arter förändras idag så fort att dessa arter inte hinner med att anpassa sig. För att en art ska kunna anpassa sig genom naturligt urval krävs en långsam process. Miljögifter, föroreningar och den moderna markanvändningen inom jord- och skogsbruket är det som idag slår hårdast mot den biologiska mångfalden. Åtgärdsprogram för hotade arter är ett led i centrala myndigheters arbete med att motverka en del hot och återfå livskraftiga populationer för de arter som omfattas (ca 5 % av landets hotade arter.)

De artrikaste miljöerna finns i gammal kulturmiljömark i odlingslandskapet. Människan har genom sitt tidigare sätt att bedriva jordbruk bidragit till den biologiska mångfalden. Genom hävd med t ex bete och slåtter har artrika miljöer skapats. Idag är detta arv från tidigare generationer hotat. Igenplantering av öppen mark, gödsling, och upphörd hävd minskar mångfalden i hög takt. I skogen är det dikning, kalhyggen och brist på gammal skog och död ved, som innebär hot mot en mängd arter av insekter, lavar och fåglar. Åtgärder för att förbättra miljön är förutom bete och slåtter t ex att återställa våtmarker, skapa ”stenrösen” och buskageremisor och ogräsharvning för att minska kemisk bekämpning som påverkar många utrotningshotade växtarter. Inom skogsbruket finns många åtgärder med miljöhänsyn som måste preciseras vid en avverkningsanmälan. Några åtgärder som gynnar fågellivet är att spara murken ved och skapandet av högstubbar.

Hoten mot våra arter i landet beskrivs av **ArtDatabanken** vid Sveriges Lantbruksuniversitet. De upprättar en så kallad rödlista över de hotade arterna. Rödlistan görs efter bedömningar av genomförda inventeringar. Listan uppdateras kontinuerligt. Hotbilden för arterna beskrivs samt vilka åtgärder som behövs för att minska hoten. ArtDatabanken delar in hoten i följande klasser (Klasserna 2-5 kallas populärt för ”rödlistor”):

1. Försvunnen	RE (Regionally extinct)
2. Akut hotad	CR (Critically endangered)
3. Starkt hotad	EN (Endangered)
4. Sårbar	VU (Vulnerable)
5. Missgynnad	NT (Near threatened)
6. Livskraftig	LC (Least Concern) Ej rödlistad

”Ansvarsarter”

För några få av rödlistans arter av växter och djur har Sverige ett särskilt ansvar. Det är de arter som har sitt huvudsakliga utbredningsområde hos oss. Det är bara några få arter. Ett skäl är att alla arter i Sverige har invandrat efter den senaste istiden för tiotusen år sedan. Det är en för kort tid för att många nya arter skall uppstå. Men det finns också arter med större utbredningsområden som trängts undan mer på andra håll än hos oss.

Några exempel på välkända arter som skulle kunna ses som svenska ”ansvarsarter” är flodkräfta, fiskgjuse, storlom och smålom. Andra intressanta arter som är hårt trängda i Sverige och som också förekommer i Dals-Eds kommun är bl.a. pilgrimsfalk, berguv, varg och lodjur

Flodkräfta

Flodkräftans fortsatta existens är osäker. Arten har minskat kraftigt i Sverige genom en sjukdom, kräftpest. Spridningen av kräftpest idag sker framförallt genom att smitta överförs från vatten med signalkräfta. Den amerikanska signalkräftan har inplanterats i Sverige därför att den har bättre motståndskraft mot kräftpest. Förutom genom avsiktlig och olaglig utplantering av signalkräfta kan kräftpest överföras via kanoter, båtar och fiskeredskap mellan olika vattendrag. Kräftpesten sprids i Sverige inte bara av människan, utan även av hägern. Dalsland är idag ett av de viktigaste kvarvarande områdena för flodkräftan

Vitryggig hackspett

är beroende av äldre lövskog med stort inslag av död ved. Den har tidigare haft en utbredning i hela Sverige utom fjällen men är nu akut utrotningshotad genom att skogsbruket minskat dess livsmiljöer. I samma miljöer finns en rad andra arter av mossor, svampar och skalbaggar som också är hotade. Stora ansträngningar har därför gjorts för att skydda de lokaler där arten funnits kvar, bland annat i Dalsland. Sedan 2005 har emellertid ingen häckning av vitryggig hackspett kunnat iakttas i Dalsland. Planering pågår för fortsatt försök med återinplantering i samarbete med Nordens Ark.

Pilgrimsfalk

Antalet par beräknas som högst ha uppgått till 900-1400 par i Sverige. Användning av insektsbekämpningsmedel inom jordbruk och skogsbruk ledde till att arten minskade till ca femton par under 70-talet. Genom ideellt arbete av medlemmar i Naturskyddsföreningen med avel och utsättning av ungar räddades arten från total utrotning i Sverige och idag beräknas mer än hundra par häcka i landet. Pilgrimsfalk förekommer även i Dals-Ed.

Storlom och smålom

är omtyckta och välkända arter. De nordiska länderna har huvuddelen av den Europeiska populationen utanför Ryssland. Regleringar av sjöar och störningar från båtar och kanoter kan påverka häckningarna negativt.

Kantlök – en ansvarsart för Dals-Ed!

Det finns också en blomma som har en stor del av sitt globala utbredningsområde i just Dals-Eds kommun! Den heter Kantlök (*Allium senescens*). I Dalsland är den mer känd under sitt gamla namn "Berglök". Den växer bland annat på klippor och stenbranter på östra sidan av Stora Le. En inventering gjordes där under sommaren 2010 genom Dalslands Botaniska förening. På dessa växtplatser är arten för närvarande knappast utsatt för något hot.

En (digital) förteckning över de "rödlistade" arter som observerats i Dals-Ed finns hos Dalslands miljökontor.

Skogsstyrelsens nyckelbiotoper

Nyckelbiotoper är skogsområden med mycket höga naturvärden. De har en nyckelroll för bevarandet av skogens hotade växter och djur. Riksdagen har beslutat att målen för miljö och produktion i skogen är jämställda. Miljömålen syftar till att bevara den biologiska mångfalden. Hotade arter och naturtyper ska skyddas.

En nyckelbiotop är ett skogsområde med en speciell naturtyp som har stor betydelse för skogens flora och fauna. Den har också förutsättningar att hysa hotade och rödlistade arter. Dessa arter uppträder inte slumpartat och jämnt utspritt i skogslandskapet utan finns ofta på vissa platser. Ett skogsområde kan vara en nyckelbiotop på grund av en speciell skogshistoria eller på grund av sällsynta ekologiska förhållanden. Några nyckelbiotoper uppträder bara i vissa terränglägen som till exempel strandskogar, raviner och rasbranter.

Både svåra och lätta att känna igen

Många nyckelbiotoper känns lätt igen på att det är gott om olika nyckelelement såsom död ved, gamla träd, hamlade träd, mossklädda stenblock och bergväggar. Andra nyckelbiotoper kan vara betydligt svårare att bedöma, men kan utmärka sig genom stor förekomst av speciella arter som påvisar höga naturvärden, så kallade signalarter.

Områden som inte uppfyller kraven på att vara nyckelbiotop kan ändå vara viktiga för den biologiska mångfalden. Skogsstyrelsen klassificerar dessa som ”objekt med naturvärden”. Ofta är det områden som kommer att utvecklas till nyckelbiotoper i framtiden, om de lämnas orörda eller vårdas.